

ИЗЛАЗИ

четврток и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПретплату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БГОЈ 15 ПР. ДИИ.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИИ.

ПРЕТПЛАТУ ТРЉБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

ЈЕСЕЊА ПЕСМА

Прошли венци, прошла слава,
Заћутали слатки гласи,
Под копреном заборава
И мио се спомен гаси.

Неста баште мирисаве,
Увенуше перивоји,
На крилима пуге јаве —
Још живота чаша стоји:

Ал' и њој су дани кратки,
Већ јој видим судбу црну,
Окупили ветри јаки
Да је сруше и преврну!

Сокољанин.

МИТРА

— МИЛОШ П. ЂИРКОВИЋ —

Био је врло необична изгледа, да је привлачио свачију пажњу, ко га је први пут угледао. Замислите себи једно дугачко сухо тело са свим мршаво, погрбљено и упалих преију, на чијем је тапком, дугом врату стојала мала главица, зарасла у дугу ретку косу. Очи му беху упале дубоко у главу и тек по њиховом немирном светлуцању могло се видети да има још живота у томе тако трошном организму. Носио је увек прљав, мастан капут, чија првашња боја беше сумњиве каквоће, а преко њега кецељу од неке беле материје, но која је услед дуге употребе показивала разне фазе и отиске кроз које је пролазила. Уска, седа брада, нешто замршена, падала му је по грудима, а бледе, једва видљиве усне, једнако су се трзале. Незграпност, неумешност, плашња помешана са стидљивошћу, показивале су у њему чудноватог човека. При првом сусрету изгледа је као човек кога нешто јако мучи на души, као кривац који очекује кад ће му се казна изрећи. Покрети су му били несигурни, црте на лицу као да није при чистој свести; махао је главом, правио чудновате гримасе на лицу и непрестано нешто мрмљао — Бог зна о чем.

О њему се слабо што шта знало. По своме мрачном изгледу он као да се бојао присуства свакога човека; можда би га ко узбудио у његовом самостану мира. Ко је он, од куда је, како живи, о томе нико није знао ништа рећи, само су га у одређено доба виђали у једној трошној крчми у доњем делу града; одатле се после губио, провевши остатак дана и ноћ незнано где, да се сутра опет појави на своме старом месту.

Доцније сам дознао неке потанкости из његова живота. Он је био негда поштен радник, ожењен и имао је једно врло лепо дете. Веле, да му је жена била врло лепа и сви су се чудили, од куда да она пође за тако проста човека. Једном је заведе неки виши чиновник; од то доба она више није смела долазити кући; одаде се скитњи и заврши негде у болници. Он није хтео ни чути што о њој; дете му беше сва нада, цео живот; али се и оно разболи једне зиме и умре. Он оста сам, али безмерна жалост за дететом и женом (он ју је ипак волео и најзад опростио све што му је згрешила) као да је имала јача утицаја на његове живце. Он се забатала, повуче се још више у себе, омрзе све, навикну на презирање од свију и тако му пролазаше дан за даном.

Одлазио је редовно сваке вечери у једну опалу крчму, у којој су се, обично радници скупљали. Са собом је неизоставно водио и једно велико, мршаво псето, процепљених клемпавих ушију и цуно ожиљака, које по свему беше тако исто тужна изгледа као и његов господар. Оно као да је учествовало у тешким бригама св-га гесе и мирно и ронко подносише свој тешки положај.

„Ето Митра и његова пса“; „какав господар, такав и слуга“; „обадвојици је душа у грлу“, рекли би радници, видећи га, како погрбљен, наслањајући се на свој тешки чворновати штап, у пратњи верног пса, улази унутра и седа за један цорабањени сто у неосветљеном куту. Често су и даље правили шале на његов рачун, али се старац на то није обзирао, само што би још више уронио главом а крајеве усана још се грчевитије стегли.

Једне вечери нападе га неки пијани радник. Беше му се прохтело да старца наљути и примора на разговор, тражећи кавге. И ако га остали одвраћаху да старца остави на миру, он их не хте послушати но пође право њему, батргајући се и

поводећи се од тежине терета. Старац је мирно седео и ни на ум му не падаше да се непозвани пијанац њему упутио. Тек кад се овај продре: „Здраво, стара оклепаницо!“ старац подиже очи, питајући се у чуду, јесу ли те речи њему намењене. При том му се ни један мишић на лицу не покрете. Али пас не остаде само у улози хладног посматрања, но режећи скочи и дохвати непознатог за руку, вукући га свом снагом. Пијанац покуша да другом руком ухвати за крајак реп свог опасног непријатеља, али то не могаше учинити и из свег гласа залелека. Диже се граја. Неколико снажних бобатака падоше но леђима беднога пса да се он, тужно цичући, мораде оставити плена и завући под сто. Старчеве очи грозничаво севаху испод сведених обрва, поглади цето и нешто процеди кроза зубе да ли псовку пијанцу или утеху псу, диже се од стола и изиђе на поље. За њим се одшуња и његов верни пратилац, док је пијанац остао и даље у крчми, цујући и вичући, да веже своју окрвављену руку.

Од тога доба старац није више никако долазио у ову крчму, и ја, не видећи га дуго, бејах га и сметнуо с ума, док нисам, са свим случајно на њ наишао.

Идући једном без икаква циља, бејах се и сувише удалио од средишта вароши. Геше некако почетак зиме; први снег покрио сву земљу и од јака мраза шкрипао је под ногама; зраци сунчеви одбили су се и преламали у ситне, сјајне знездице. Дан када је тешко седети у затвореној соби, и покрај све хладноће човеку је пријатно да осети оштрину свеже струје око поцрвенелих ушију. Лутао сам по последњим прљавим улицама, не мислећи ништа стварно. Ту беху истрошене жуте кућице, велики фабрични димњаци и огромне, од дима поцрнеле, фабричне зграде. Околина беше мртва, само се у овим великим здањима чула лупа точкова, а на улици не беше ни живе душе; ни једног од оних лица, која сам познавао, срећући се обично с њима у одређено време преко целе године у великом градском парку. Све је изгледало жалосно и туробно, спремно да и у души пролазника изазове туробне, тужне мисли.

Бејах се уморио и уђох у једну ниску кућу, која је носила име крчме. Унутра не беше готово никога. Слуга је дремао за столом и с времена на време погледао у наоколо да ли све стоји на своме месту и спокојно настављао прекинути посао. Неколико необичних људи седело је за другим столом, шапућући нешто живо међу собом и чешће праздећи овеће ракијске чаше. При моме доласку сви се окретоше; један од њих спокојно зену и хракну и опет наставше прекинути разговор; слуга дотрча и прљавом крпом замрља још више сто за који седох. Тамо у куту, на забатањеној клупи, седела је нека људска прилика, оборивши главу на груди и опруживши влажне ноге крај пећи. Крај његових ногу, скупивши се у клупче, лежало је велико мршаво цето и такође дремало.

То беше чича Митар и његов пас.

Наслоњен на прљави сто седео је старац и пажљиво гледао у мокар под. Као да је нешто тражио тако му очи беху за њ приковане. Старац се није ни помакао, као да ме није ни чуо кад сам му ближе пришао. Међу тим пас, слутећи зар да ће се старцу каква непријатност десити, поче режати. Моје му присуство, очигледно, не беше по вољи. Тек кад пас поче све више давати знакове свога немира, подиже старац мршаву главу, али се ни мало не зачуди, кад ме виде. Црте његова лица остадоше и даље хладне и укочене; он као да беше заборавио онај догађај са пијанцем.

Назвах му Бога на шта старац нешто прогунђа и седнем за његов сто. Док сам ја тражио згодне речи да са њим отпочнем разговор, он се збуњено окрете свуда по кафани, дохвати своју чворновату батину и изиђе на врата. Похитам за њим само да га не изгубим из вида, али старац као да се томе досећао, јер убрза, што је јаче могао, кораке, који се нису ни мало слагали са годинама његове старости. Али и ја се нисам на томе зауставио. Бејах наумио да га гоним до његова стана, јер ме је особито привлачила његова тајанствена особа. Ма да се он трудио да разним начинима осујети моју намеру, ја сам га ипак годио. Нисам ни приметно да смо варош готово са свим оставили и да тек по која трошна кућица промакне поред нас. Старац се беше са свим задихао; са зборана чела капао му је зној а оно неколико дугих, седих прамичака беше му оштри ветар слепо на слепоочницама.

Најзад стаде, завитла својом батином, као да се од кога брани и промукло ме упита: „Шта хоћете?“ Чудан беше звук тога гласа: потмуо, таман као да излази из неке дубине. Пас се сав најежио, уши му дошле још веће и ружније а потмуло режање показивало је његово расположење. Застадох. Нисам знао шта да му одговорим, јер ми не беше дао никаква повода да га гоним. Наставим пут даље, као да идем својим по слом, а старац се полагано окрете на све стране и пажљиво уђе у своју кућу.

Од тога времена одлазио сам више пута у ону опалу крчму, где сам старца нашао. Али га овде више није било. Питао сам и момка. Он није знао ништа о њему рећи. Ја се бејах готово одкануо да трагам кад једне недеље нађем га на градском гробљу, у једној последњој парцели.

Седео је на једном од последњих гробова, који се био готово изравнио са земљом. Очи му беху светлије него обично, уста раширена а руке пружило у напред.

На гробљу је било потпуно мирно, ни трага од живота. И саме гранате липе и гдекоја јела ћутаху и не кретаху свога лишћа, као да су и оне осећале присуство вечног, мирног и спокојног живота. Тиха, несавладљива туга, помешана са сазнањем редовне пролазности вејала је из сваког цветића, из сваке травке, из сваког краја, опомињући на овај тихо заспали свет, који се ни с чим, не да упоредити и коме се тако журно корача...

Старац је седео на једном од последњих гробова, који се био готово изравнио са земљом. Очи му беху светлије него обично, уста раширена а руке пружио у напред. По свему се видело да је слушао некога са особитом пажњом, али кога, није се могло видети. Приђем му полако са свим близу. Он је седео на голој, мраморној плочи, поред њега лежао је његов мршави пас а одмах до старца с десне стране седело је красно девојче од 12—13 година, окренуто лицем према њему.

Представите себи у најлепшем оквиру два велика црна ока, наткрилена густим обрвама и осенчена великим дугим трепавицама; замислите мали, правилан носић, са раширеним ноздрвама; нацртајте себи румена мала уста, набубрела и црвена као ружин пупољак, чије руменило јасно одудараше од преплаулости њеног мајушног лица, па ћете добити бар приближну слику детињу. Ако уз то замислите детињи, наивни израз малог лица, чија се наивност огледала у свакој цртици, онда ће вам слика бити још потпунија.

Али и старац као да се није више плашио људи, као да је поново за свет оживео. Његово зборано, опало лице изражавало је неисказану радост, његове очи сијале су младићским пламом. Па и пас његов, видећи толику промену у свога господара, и сам се лагано облизивао и махао репом, као да је хтео и добро поделити с господарем као што је и зло делио.

Ствар је била у овоме: ова девојчица, коју је он случајно нашао на гробљу, била је врло налик на његову умрул ћерчицу, да се и он сам нашао у неодумици, мислећи е је она оживела, е је у њој видео сенку свога милога детета. Завршујући причу, загрцну се и врела суза лагано клизаше низ његово зборано лице, приближи се девојчету, ухвати га за руку, и загрли...

Од тога дана он се са свим променио. Необична сличност детиња и миле успомене на своје дете пробудиле су у овога већ пропалог човека безграничну љубав, учиниле су те се под овако неугледним покривалом пробуди заспало златно срце, које се чешће нађе у проста човека, а што им одричу они, који мисле да много више стоје изнад своје околине. Он преста са свим одлазити у крчме, много је више водио рачуна о себи; као да се чисто подмладио, лице му дошло ведро, весело, очи благе и пуне милоште, једном речи, као да је почео поново живети. Рад који он беше потпуно пређе оставио, би му опет једино занимање и колико га је он умарао, толико му је нада давала више снаге да истраје.

Сваке вечери одлазио би кући девојчетовој (он се већ био спријатељио с њеним родитељима), седео би дуго у саму ноћ тамо и непрестано обасипао дете својим милоштама и таштим, готово детињим питањима, пазећи увек да је не расрди. Она му беше све, не беше жеље које он не би знао испунити; гледао је најмањи миг њен, па да онога часа и сама помисао буде извршена...

Беше мутан јесењи дан. Киша је досадно си-

пила, обавијајући све неком измаглицом. Мочар, блато, на све стране. Од подне поче пролетати по која пахуљца снега. Дах старе и оштре зиме осећао се на сваком кораку. Поред мога прозора прођоше лагано мртвачка кола. За њима није било готово никога, осим омлађа, мршава човека и бледе, уплакване жене. За њима, изостао, али журећи се да их стигне, корачаше неки човек, поштапајући се великим, чворноватим штаном. Вода му је цурила с оно мало косе на глави; плакао је, али се његов плач губио са лупом точкова; ветар му је разносио крајеве старог, изношеног капута. Гдекоји пролазник застао би и прекрстио се. Неки су опет гледали велико мршаво песето, како пође, али опет застане, бојећи се од свакога, док најзад не стигне старца и подвивши реп под ноге пође лагано с њим...

То беше чича Митар и његов пас.

НА ЗАРАНЦИМА

1

Знаш вечерње кад забруји звоно
Са црквице, са звоника стара,
Шта у мени изазива оно,
Шта ми маша разбуђена ствара?

Видим поље, видим извор мали,
Лепа прошлост васкрене ми цела,
И сињ терет на груд ми се свали
Кад помислим: Како си се клела!

2

Ти ћеш можда уздахнути, мила,
Кад се сетиш пролетелих дана,
Кад се сетиш шта си учинила
И колико ми задала си рана!

Ал' ја не ћу. Охладнеле груди
Не ће уздах покренут' ми с јада,
Већ у грбној почиваћу студи
Под теретом саломљених нада.

16—XI—99.

Душ. Никлић.

ПРЕПИСКА

— ПРИПОВЕТКА У ПИСМИМА —
ИВ. СЕРГИЈЕВИЋ ТУРГЕНЈЕВ

(НАСТАВАК)

X

Алексије Петровић Марији Александровној

16. јуна 1840 г., Петроград.

Журим да одговорим на ваше писмо, Марија Александровна. Истину вам велим, кад не бих имао — нећу да кажем посла, јер га и немам — кад не бих имао глупу на

вину према овдашњем месту, ја бих дошао опет к вама, где би се до миле воље паразговарали, а на хартији је све хладно и мртво...

Понављам вам, Марија Александровна, жене су боље од људи а ви треба и у ствари то да покажете. Нека човек или остави своја убеђења као изношену хаљину, или нека их мења због комада хлеба или, најзад, нека им даје да заспе, па да се више и не пробуде, и нека над њима стави као изнад мртваца некада милог надгробни камен, коме ретко одлази на молитву — нека све то човек учини, али ви, жене, не мењајте свој идеал. Ова реч изгледа смешна... Смешнога се не бојати, а истину не љубити. Дешава се да рђави кикот каквог глупака приморава чак и добре људе да се одреку, на пример, и заштите отсутнога пријатеља... у томе сам и сам крив. Али, понављам, жене су боље од нас. Ситницама предајете се брже од нас, али погледати невољи у очи ви то умете боље. Нећу савет, нећу помоћ да вам дајем — од куда бих то могао, а и вама то није потребно; али ја вам пружам руку и кажем: трните, борите се до краја и знајте да као осећање, са знање, часно одржање борбе веће је од триумфа победе. Победа не зависи од нас.

Разуме се, да и ваш стриц има право са познате тачке гледишта: породични је живот за жене, за њих други живот није.

Али шта то доказује? Само Језуите тврде да циљ управљава средством. Није истина, није! С ногама окањаним у благу на путу, недостојно је ући у чисти храм. Ваше сте писмо завршили фразом која ми се не допада: ви хоћете да приђете општем колу, чувајте се да не посрнете! При том не заборављајте да се прошлост не може изгладити и не трудите се, не принуђавајте себе да постанете као ваша сестра. Ви сте виши од ње; али је ваша душа сломљена, док је њена цела. Спустити се к њој, приђи јој, ви можете а и природа не уступа својих права и рањено место неће зарастати.

Ви се бојите — говоримо отворено — да не оставите уседелица. Вама је већ, ја знам, двадесет шеста година. Разуме се да положају старих девојака нико не завиди, сви им се врло радо смеју, сви с неком злобном радозншћу примећувају њихове чудноватости и слабости; али ако се што боље погледа и на пријатног али већ остарелог момка, вредно је и на њега претом показати: наћи ће се и на њему нешто, чему се може довољно насмејати. Шта да се ради? Но не сме се заборавити да је достојанство човечје а не срећа главни циљ у животу.

Ви ми врло хумористички описујете свој положај. Ја разумем добро сву његову горчину; ваш се положај одиста може назвати трагичним. Али знајте да се не налазите само ви у њему; готово нема савременог човека, које није ту. Рећи ћете да вам од тога неће бити лакше, ја пак мислим да страдати заједно с хиљадама других са свим је друга ствар него страдати сам. Ту ствар није у егизму већ у осећању опште потребе.

Све је то красно, претпоставимо, рећи ћете ви, али се у ствари не да применити. А зашто се не да применити? Ја сам и до сад мислио, а надам се да нећу и кад престати мислити, да је у Божјем свету све часно, добро, са свим применљиво и равније или доцније испуниће се, и не само да ће се испунити, већ се и испуњава; само нека

се свако држи чврсто на своме месту, ника не губи стрпљења, нека не жели оно што је немогуће, већ нећа ради колико му силе допуштају. У осталом, чини ми се, да сам се и сувише удалио. Да оставим наставак својих расуђивања за друго писмо; али нећу да оставим перо, а да вам чврсто не стиснем руке и из свег срца не пожедим сваког добра на земљи.

Ваш А. С.

Р. С. Ви кажете да се немате чему надати и да немате шта очекивати. Од куда ви то знате, допустите ми да вас упитам?

XI

Марија Александровна Алексију Петровићу

30. јула 1840 год., село... но.

Како сам вам захвална на вашем писму, Алексије Петровићу! Какве ми је користи оно донело! Ја видим да сте ви добар, пун наде човек и нећу ништа да вам тајим. Ја вам верујем. Ја знам да ви нећете злоупотребити моју искреност, но да ћете ми дати пријатељска савета. Ето у чему је ствар.

Ви сте приметили на крају мога писма фразу, која вам се није са свим допала. Ево на шта се она односи. До нас је сусед... он није био овде за време нашег борављења и ви га нисте, видели. Он... Ја бих се могла удати за њега, ако хоћу; он је још млад човек, образован а и добри стања.

Препрека од стране мојих родитеља нема; напротив — ја то сигурно знам — они желе тај брак. Он је леп човек и чини ми се, да ме воли... али он је тако тром и млак, све су му жеље тако ограничене, да ја не могу а да не видим своју надмоћност над њим. Он то осећа и као да се томе радује, а мене баш то иудаљава од њега: ја га не могу никако уважавати и ако му је срце тако прекрасно. Реците ми шта ћу да радим? Промислите се мес о мене и искрено ми напишите своје мњење.

Али како сам вам захвална на вашем писму! Знате ли да су ме кад-што сналазиле такве горке мисли... Знате ли да сам ја ишла тако далеко, да сам се стидела сваког — нећу да кажем заносног — сваког поверљивог осећања, са досадом затварала сам књигу, кад се о њој говорило о кад и срећи; клонила сам се ненаоблачена неба, свежег зеленог дрвећа, свега што се смешило и радовало. Како је то било тешко стање! Ја кажем: било, као да је већ прошло!

Ја не знам да ли је оно прошло, али знам ако се не поврати, да ћу вам тиме бити обавезна. Видите ли, Алексије Петровићу, колико сте ми добра учинили може бити, и сами то не знајући! Знате ли да вас веома жаљам. Сад је највећа врућина, дани су тако чудни, небо је плаво, светло... Ни у Италији оно не може бити лепше; а ви седите у загушљивом и прашљивом граду и шетате по врелим улицама. Каква је то насл да? Кад би се ма где у какву вилу преселили. Веле, да више Петерхофа на морској обали има красних места.

Хвала бих још да вам пишем а не могу: из баште веје тако слadak мирис, да је немогуће остати у соби, мећем ишири и идем да се шетам. До другог писма, добри Алексије Петровићу.

Предана вам М. В

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ИСКУШЕНИК

СЛИКА ИЗ РУСКОГ ЖИВОТА.

П. П. Гнедича

Тиха је јесења вечер. Цела шума обасјана је дивним вечерњим зрацима, те лишће изгледа као, златом обасуто. При тихом и лакој пиркању ветра оно је треперило и са шумом падло на земљу. Пурпурни зраци сунца овог дана последњи пут обасијаваху пропланак у шуми манастирској. Тице су ућутале. Свуда тишина.

Манастирски ђак, Хонорат, лути, кошчати и сувоњави младић сео на огромно стабло обореног дрвета па се замислио.

— Да дивно ли је овде, мишљаше он, гледајући око себе, та шта је лепше од овога! Па како то да они иноци до сада не подигну овде ма и најмањи скит. Ето, ту би била избуна с вратима Истоку, — ето и вода је била близу; испод она три борића, само да се постави стублина. А Господ воли бор, муња га нигда не пали нити гром удара, — дах му је чудноват а и зими је зелен па тако...

Ова се мисао јако допала Хонорату. Е, па шта ће бити ако кажем оцу игуману? Али не треба, он неће одобрити. Рећи ће „млад је и несталан.“ А ето сам Господ зна, све бих својим рукама направио.

— Позвао бих Пахима с Василием и брзо би подигли. Истина ја још нисам монах, али ето готов сам да се пострижем... сутра ако хоће... Натраг у свет више се нећу враћати... Али, ето и... саблазан једна...

И где одједном му се све мисли пренеше на светске ствари. Ето мало час је било вечерње. Он је певao за певницом. Због сутрашњег празника скупило се прилично света. Напред је стајала трговкиња Криводушева лепа и пуна, али још држећа. А шта трговкиња, то још није ништа, али где, поред ње и две младе. За једну веле да јој је братаница, а друга је проста собарица. Обе пуне и једре, на образима румен чак и горн. Обрвице као уписане, кад погледају очима, све пале. Хонорат прошао једном мимо њих и погледао испод обрва. Господи Боже мој то га прожело кроз, срце му спалило, — под лажицом му заиграло, пред очима све кругови зелени! Особито га дарнула лепота братанице. Уснице јој мале, напђене црвене као сок у маслине...

Хонорат се трже.

— О сачувај ме Господе, Боже мој! О какве мисли! И то још у очи празника. Да о чем то ја мало час размишљах?... Нека лепа мисао беше ми дошла у главу... Да, само кад би био један скит овде, па да се човек насели и да постане сурови инок, ником неприступачан. Цео дан да се Богу моли, цвеће да прибира, птице да слуша, Свемоћнога да слави...

И разигра се машта у младића.

— А зашто... Ако Господ удостоји, то ћу се удљити из манастира — и мене ће озарити благодат Свемогућег. И братија ће почети да ме уважава и сам игуман стараће се о здрављу мом. Глас ће се разнети о мени. Тражиће и молиће да виде оца Хонората да приме благосов. Примаће једном у седељу, иначе људског лица неће видети. И свет ће се стицати овамо да погражи душевнoг покоја. У тузи људској он ће бити утешитељ, особито онима, што су слаби духом. Пред њим ће се кајати и исповедати.

Рећи ће: „разреши оче — а што ти разрешиш овде — биће разрешено и горе...“

Па и гусприатор ће доћи, па грофови, кнежеви, млади и стари, гардисти... долазиће и клочећи са сузама молиће опроштаја греха...

И где, у манастиру код њих десиће се оно што је било и за време Валаме. Хонорат је видео у благајника слику. Император Александар Нилолајевић заједно са сугругом посетио манастир, све знаменитости прегледао је па и у скит дошао. И где њега уздижу, он постаје протопресвитером. Та ето све је могуће... И он ће се возити на шест коња као митрополит, а пред њим ће сви капе скидати и он ће их благосиљати.

У самом цбуњу беласну нешто... Као беле хаљине... О Боже! Да није ово она братаница са собарицом? Да, тако је. Она је.

Некако му незгодно беше да седи.

Устаде. А братаница помислила да је ово ради ње учинио. Пролази поред њега и гледа га врло радознано. Овај га поглед кроз прожеже — уз леђа му пођоше мрави чак до потиљка. Е, па како ће сад да отпочне разговор? Услед тога сва му глава бучи.

Али тек што је почео о томе мислити а девојке се повратиле:

— Реците, молимо вас, овде није страшно?

У Хонората се одрешу језик па као чегртаљка, говори ли говори.

„Страшно? У ком смислу страшно? запита их он.

— На пример од медведа.

— А то не. Има код нас лисица, у пролеће славуја — ето то. Зими може се десити и вукова.

— А да ли их ловите?

— Та за Бога, нама је забрањено проливати крв. Ми се више молитвом чувамо.

— Врло је чудновато овде код вас. Језеро излива тако разне мисли.

— Па усамљено место, рече охрабрено Хонорат. Код нас је лети врло лепо. Дојимо рибу на језеру а с брега пријатан дах од ђурђевка гони ветрић. Раж успева. Ту кувамо, и гљиве спремамо. У нас је економ отац Пимон — вешт у свему око припреме.

— А у нас тетица солимљечњаче, тако, да је у томе ненадмашна. Вашему игуману слала је више пута.

— Да к ко. Мљечњаче ваше тетице познате су овде. Јесте ли на дуже време дошли у манастир.

— Како тетица хоће. Мислили смо на три четри дана. Не знамо, како ова хоће ми онако морамо...

Собарица лукаво гурне госпођицу и намигну.

— Питајте га, може ли, и да ли одобрава, шану јој она.

Двојка се застиде. Колебаше се некакко тренутака и најпосле прибавши се обрати се Хонорату:

— Ви сте само приправник али још нисте монах?

— Да, тако је..

— Чујте. Да ли вам можемо поверити једну тајну?... Зашто смо из госпођице побегли амо у шуму... Ви нас нећете издати?... Ми имамо рђаву навику, т. ј. Глаша... Ви нам дајете реч да нећете ником казати.

— Да, а зашто да кажем изволга само рећи..

књижевнике разних земаља и језика неједнаке цене, с обзиром на њихову светску славу, и на праведну оцену њихову. На сву прилику француски писци најбоље стоје и ако француски језик, што се тиче његове раширености, заузима тек пето место. Кад у Француској какав писац продре, онда је он познат у свему свету. У другом реду долазе Енглеви и Немци, који, кад успеју могу рачунати на безбројну публику. Само књижевници ових народности смеју се надати, да их најобразованији свију народности читају у оригиналу.

Талијански и шпанолски књижевници у мањој су мери одликовани, али ипак зато имају знатан читалачки круг и ван њихове земље. За руске књижевнике не вреди то, јер милиони руског становништва недокнађују.

Ко напротив пише на финском, мађарском, шведском, данском грчком и т. д. језику у врло је неповољном положају у универзалном боју за светску славу. У том боју нема он оружја, свога језика, који је писцу готово све.

Немогућно је на другом језику створити нешто уметнички, сем на свом рођеном. С тиме се, јамачно цео свет слаже. А преводи? рећиће ко. Признају ту јерес, да их ја држим само за жалосну потребу. Они искључују језиковну уметност, чиме се књижевник баш одликује, и што је он боља, већи у свом језику, тим више губи.

Последица природне неолитности превода је та, да књижевник шестог степена, који пише на познатијем језику, на светском језику, ласније постане познат, него књижевник другог степена, чији језик говори само неколико милиона. Ко познаје књижевност мањих и већих земаља, радо ће то одобрити; али становници великих земаља, по правилу, не верују у то.

Чини се само једна једита концесија: лирске песме мучно се могу превести, на сваки начин да тиме увек губе, а већ и покушај се обично избегава, јер то ни на који начин није вредно учинити. Немац ће ласно разумети, да онај, ко Гетеове песме познаје само по какву преводу у прози, није кадар да их цени. Француз не може замислити да се стихови Виктор Игови и Леконт де Лилови могу превести на други језик. Али код прозаичких дела не води се по општим назорима, много рачуна о штети, коју су припревођењу претрпели. Али без права. То је и остаје ужасна, неоцењена штета и ако мање пада у очи по код песама. Избор и звук речи, благогласност и архитектура реченица, особеност језиковног израза, свега тога нестaje. Превођи нису чак ни прелевања.

Па чак и онај, који је у мислима наклоњен уметничком преводу, па преводиоца у опште више цени, неће на сваки начин порицати, да се књижевници разних народа, с обзиром на светску славу, врло неједнако цене.

На сваки начин да се приметило, да су неки песници, који, као Ибзен, пишу језиком, који је мало познат, свуда продрли, па чак и мањи духови од Ибзена. Па је ли ова светска слава у савременика, ова светска слава садашњости од одсудног значаја? Значи ли она, да уметник и дело заиста стално припадају светској књижевности? Треба бити врло оптимистичан, па у то веровати. Светска слава изгледа ми, да је врло лоше мерело за заслугу.

Прво има личности, које су је задобиле, а нису је заслужиле. Ако се њихов ниво слаже с нивом општег обра-

зовања или општег укуса, и ако припадају каквом великом народу, онда им ласно полази за руком да свуда буду познати. Жорж Оне чита се свуд, а књижевник не мора бити баш досадан, не мора баш да служи владајућим предрасудама, па да побуди општу пажњу, но то може бити индиректно, ако грубим, површним начином, услед површног образовања, устаје против површног образовања на пример против монархистичких, црквених, аристократских предрасуда. Има књижевника, без икаквог уметничког образовања и сваког осећаја уметности који су постали славни, јер су незграпном непромишљеношћу устајали против највећих уметника, песника, мислилаца свога времена, и с неке висине сматрали их за слабоумне и луде. То импонира великој гомили у многим змаљама и то нашкрабано преда се „светској књижевности“*)

А напротив изгледа да је случај често пута крив, што овај или онај књижевник првог степена умире као неславан или остаје неславан и после своје смрти.

Ту су ми при руци неколико примера из књижевности, коју најбоље познајем. Од свију данских књижевника у деветнаестом столећу, само је један једини постигао светског гласа — Хене Христијан Андерсен. То је у Данској задуго побуђивало чуђење. У нас Андерсен није ништа друго и ништа више био, но један између многих других. Он не спада међ наше највеће људе, он, шта више, за свога живота, није сматран ни за првог у другој линији знаменитих људи. А ја могу додати: па ни после његове смрти. Он био познатан дух, никада није био од утицаја. Држали су га за врло даровито, детињско биће, а то мишљење није баш неосновано. Али он ипак зато припада светској књижевности, јер је писао дечје бајке, које су са своје јасноће свуда продрале.

У Данској има можда читаво туче његових литерарних другова, који су као људи били знатнија, а као песници и књижевници не мање спремна. Али њих нису преводили, јер су остали локалне знаменитости, а за нас нису били су у својој отаџбини другш љубљени, шта више обожавани. Кома је, ван скандинавског севера, познато име Павле Мерер кога су у Данској поштовали као полу бога? Ко познаје Јована Лудвига Хајберга, који је, у Андерсеново време, као какав диктатор, означавао укус у Данској и Норвешкој? Ко познаје Христијана Винтера, који је око 1830—50 био на већи песник Дански, кога су сасвим друкше љубили, оевали и поштовали, по Андерсена?

Али држају се само првих великана. Серен Кирке лорд, највећи религиозни песник скандинавског севера, Европи је непознат. Он, за кога би се могло држати, да ће се њиме занимати сви предани борци Хришћанства, као пре двеста година Паскалом, не припада светској књижевности. То је штета за светску књижевност, а покојни филозоф ништа не губи тиме. Нека од његових дела, као „Болест до смрти“, „Станице на животном путу“ „Упутства у Хришћанство“ заслужују да су свуда позната. Нико их не познаје.

Не помаже зато своје очи затварати: већина људи је

*) Брандес ту, јамачно, мисли на Нордауа и његово духовито, али врло жуцно дело „Entarume“, где, на основу Ломброзове теорије о генију и лудилу, доказује, да су сви модерни велики духови умно болесни. У тим студијама напада он и Брандеса, називајући га паразитом туђе славе, и пребацује му што се кити пером истргнутим из његова поносна крила.

— Ми с Глашом навикле смо се да пушимо. Цигаре пушимо, па цео дан нисмо ни дима повукле.. Просто смрт.

— Бога ми што се тога тиче, то је код нас строго забрањено... И... то никако неће моћи — ужурбано рече Хонорат. На то немојте ни да мислите.

— Молимо вас, та ето ту је шума?

— Не, тако вам Бога, може бити велике неприлике и за мене и за вас... Само ако дође отац Пимон — несрећа.

— Па шта ће нам он учинити?... Та не, ви, голубе, помозите нама, само мало припазите... Та ви још нисте монах..., а тетичин син, Василије Карпић свагда је стражарио, када смо ми пушиле.

„Баво искушеник у облику женском“ помисля Хонорат, гледајући у оне лене очи, што су тако лепо молиле. И виде како Глаша из хаљине извуче малу кутију за цигарете и палидрвца. Палидрвце кресну — задими се и ено и плавкасти дим од цигаре где се диже у вис на овој тишини све у праменовима и колутима...

— Отац Пимон! У мал не викну Хонорат гледајући у дубун.

Цигаре одлетеше у траву...

Право се њима уцутно стазом седи монах с камлавком и штаком. Немарно прође мимо њих, мирно погледа; прошавши одмах се врати.

— Драги гости, ласкаво рече он, похитајте у манастир, јер ће се скоро врата затворити.

И он пође даље, зађе за дбуње удиково и јоргованско.

— Хаљину сам урогорела! очајно узвикну Глаша, гледајући прогоретину — хајде госпођице, могу још и врага затворити.

И пођу сви. Хонорат подиже капу, и оптрча манастир с друге стране.

— Иди оцу Пимону! рече му приправник Григорије. Рекао је да одмах к њему идеш чим се врнеш.

Хонората ледну у срце. Он пође Пимону у ћелију.

— Иди игуману, рекоше му тамо, и то одмах, неодложно

У Хонората срце већ обамрло. Слатио је да неће добро бити.

— Задах дуванског дима осећао сам, говораше отац Пимон при уласку Хоноратову.

— Шта си ти радио тамо на пољани? строго га запиташе игуман.

— Ја... сам разгледао, господине... дршћућим гласом одговори овај.

— Разгледао? А шта си разгледао?...

— Место за скит. Било би добро подигнути скит на пољани, ... испаштати...

— Оди овамо, — дуни на ме... Он не удара на дуван, обрати се оцу Пимону.

— Па ја и не велим за њега, одговори он.

— Дакле, пази, рече игуман. Кад ти разгледаш место за скит, и кад мислиш на пустињаштво, то ћеш остати овде код мене две недеље о лебу и води. Никада нећеш излазити до на службу у цркву. И мислим да ће

ти бити врло пријатно да тамо размишљаш и разгледаш Јеси ли разумео?

— Разумео сам, одговори Хонорат добивши благослов од господина, дубоко се поклонив.

Мил. Вукићевић

СВЕТСКА КЊИЖЕВНОСТ*)

— ЂОРЂЕ БРАНДЕС —

Уредништво овога часописа дало ми је повода, да говорим о томе шта је то светска књижевност. Бојим се да нећу бити кадар, да на то с успехом одговорим. Знам, додуше, да те речи потичу још од Гетеа, али се овога часа не сећам у каквој их је вези употребио. Предамном нејасно лебди, да је он будућности прорекао неку светску књижевност, као противност пређашњој народној књижевности.

Кад сада, без обзира на великог вивозника ових речи, себи поставим питање: шта је то светска књижевност? онда ми изгледа, да се у првом реду морамо сетити дела природњака — изнајлазача, оснивалаца. Ово што је написао Пастер, Дарвин, Бунзен или Хелмхолц, то је неоспорно светска књижевност, то се директно обраћа човечанству и богати васколико човечанство. И извесни путописи, као Стенлејови или Нанзенови, спадају без сумње су.

Дела историка, па и највећих, не изгледа ми да на исти начин припадају светској књижевности, јер, по природи саме ствари, нису довољно непристрасна, него носе неки печат пристрасности, па се тиме обраћају личностима, које су у неколико блиске пишчевим земљацима. Тако изредна дела, као што су Карлејев „Оливер Кромвел“¹, Мишлетова „Историја Француске, или Момзенова „Римска историја“ нису у пркос свој научности, и свему духу пишчеву, десимитивно научна дела, али се ипак зато, у колико су ремек дела, могу сматрати као непомућена, што не искључује да их Европа и главни народи у Америци познају у оригиналу или у преводу. Кад се говори о светској књижевности, онда се најобичније мисли на лепо књижевност у свима њезиним облицима.

О књижевности минулих времена судило је само време. Мало књижевника од много тисућа, мало дела од стотину тисућа припадају светској књижевности. Имена тих људи и дела свакоме су на језику: „Божанска Комедија“ не припада само Италији, „Дон Кихот“ не припада само Шпанији. Покрај дела, која слави цео свет, има их небројено, која се у земљи, где су угледала светлост, чувају, љубе, поштују и понекад читају, а нису позната ван те земље. Шекспир припада светској књижевности, а његов велики савременик и претеча Марлов енглеској књижевности. Тако је Клопшток само немачки, Колериџ само енглески, Словацки само пољски писац. За свет они не постоје.

Међутим је прилично велика разлика између старог и новог времена, јер се данас туђи језици чешће и више уче, јер је превођење узело необичан полет, и ни у једној се књижевности толико не преводи као у немачкој.

Неоспорно је, у пркос свој вољи за превођењем, да

*) Види св. 1. изредног немачког часописа „Das litterarische Echo“ од ове године. Рукопис ове студије послао је Брандес редакцији на „Annales de l'orgne“ (Француска). Пр.

глупа ништа не зна и сићушне је снаге суђења. Најбоље није им приступачно, а најфреније неразумљиво. Они иду за вапашским букачима, за насилничким шарлатаном, они обожавају успех и слушају моду. Негад се допасти човечанству, није дакле, довољно да се припада светској књижевности.

Давас у колико ми је познато, нема у Европи песника и књижевника првог степена. Најбољи не замењују највеће покојнике: Килинг у Енглеској, Габриело Данунијо у Италији. Али они су, на сву прилику, куд и камо славнији но њихови највећи претци.

У наше време је међутим, јер књижевницима пред очима лебди могућност, да могу бити познати и да их свуд читају, наступила једна појава, која је пређе била непозната. Почине се писати за једну непрегледну, апстрактну публику и продукат само штети тиме. Емиљ Зола даје пример за то. Његова велика серија романа, „Rougon-Macquart“ писана је за Француску, па је зато у свему рађена онкретно и брижљиво. Своју трилогију „Lourdes-Rome-Paris“, писао је он, пошто је освојио велику славу, за цео свет, па је зато постао апстрактан, као никада до тада. Он је тад писао, као што Сара Бернхард игра, кад оде у Перу или Чикаго. Ко хоће да моћно утиче, тај мора имати своју околину пред очима, он мора тамо утицати где је рођен да пише за своје земљаке који степен образовања он познаје. Што се пише за свет то губи ток и снагу општег разумевања, нема више арому земљиног тла. Могао бих, кад имена не би била тако сериозна, да именујем велике књижевнике, који су се, пошто су од локалних знаменитости постали универзалне, у својим делима клањали туђим и простијим укусима, но што је био укус њихова народа. Намигивање на светску славу и светску књижевност садржи у себе једну опасност.

С друге стране, очевидно, не треба писати за оне, који ставују у истој удци и истом граду, као што је полемички књижевник у искушењу да тако пише.

Кад је Гете сковао реч светска књижевност, онда су се идеје хуманизма и космополитизма још свуда поштовале. У последњим деценијама XIX столећа готово свуда су снажни народни осећаји потискивали те идеје. Књижевности постају данас све националније. Ја, међутим, мислим, да народност и космополитизам једно друго не искључују. Књижевност будућности биће интересантнија што се у њој јаче истиче националан печат и што је више диференцирана, само ако као уметивет има једну интернационалну страну. Што се директно пише за свет, тешко да ће вредети као ремек дело. Та ремек дело је тврђава, а не отворена варош!

Петра С. Талетов

КЊИЖЕВНОСТ

Једна стогодишњица. Ко се од нас не сећа свога милога детињства, тог слатког сна, испреплетаног ђурђевком и љубичицом? А коме се у томе сећању не при-

Садржај: „Јесења песма“ (песма). — „Митар“ — „На зараницима“ (песма) — „Преписка“ — (наставак). „Искушење“ — „Светска књижевност“ — „Књижевност“ — „Репертоар народног позоришта“ — „Од Уредништва.“

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Штампарија Свет Николића Об. Вен. Бр. 2. — уредник Јанко М. Веселиновић.

виђа и једно дерипште дубоко удубљено у некакву књигу која је доста гломазна за ону мзлену и слабачку руку? Ну, та књига, са којом себе у прошлости видите, није ни катихизис ни рачуница, нити икоја друга досадна књига школска, због којих вас је учитељ не мало пута онако педагошки повукао за ухо; то је прича, која вас први пут изводи испод тонлог родитељског крова и уводи у бурни живот и тада пред вашом фантазијом отвара широки свет. Њу вам родитељи морају чак и из руку отимати, да вас не би морали и по десети пут звати на ручак. Ах, ал' ја сам ради ње још и горе прошао. Бејах се њоме толико занео да сам утекао од школе и сакрио се у виноград да би је тамо што пре дочитао, а како тада бејашу случајно и трешње зреле, то нико не хтеде веровати у моју љубав према књизи. Родитељи ме поштено изгрдише и запретише ми да ће ме у првом појављеном таквом случају дати на занат (гамо среће да се то десило!); а како сам од учитеља прошао доказ је ова педагошка белуга, коју и данас на челу имам...

Та лепа књига, драги садруг детињства нашег, то је Робинсон Круссе, величанствено дело генијалног Енглеза Данила Дефо-а...

Интересантно је, како су наши стари имали чисте појмове и правилан поглед на књижевност. То се многим доказује, а ево још једног прилошка. Међу првим делима, која у пробуђеној српској књижевности, после Доситејевог „Живота и прикљученија“ и „Собрания разних правоучителних вешчеј“ угледаше света, долази и наш Робинсон. Ове године навршује се равних сто година од како је Робинсон дошао и међу Србе. И ради помена на тај заслужни чин опоменух вас нашег детињства, а износим и дославни наслов како је та књига тада гласила, а одакле се види и коју је донео нама:

Животъ и чрезвычайнаа приключениа славнаго англеса Робинсона Круссе отъ Јорка собетвенномъ рукоумъ његовомъ списана. Часть первая. Изъ Нѣмецкаго Н. Лазаревичемъ преведенна. Въ Будимѣ 1.799. Печатана писмены Кралевск. Всеучилща.

Милорад Ј. Митровић.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Четвртак, 2. децембра: *Крив.* драма у три чина од Рихарда Фоса, с немачког превела Милка Марковић.

Субота: 4. децембра: *Маријана*, драма у три чина, са епилогом, написао Хосе Ечегарај, превео са шпањолског Хајим С. Давичо.

ЗА БРОЈ од недеље читаоци ће добити накнаду у Божићњем броју.

Уредништво.